

De gevangenis als exportproduct

KRISTEL BEYENS^a

Panopticon, 38 (4), 223-230
© 2017 Maklu | ISSN 0771-1409 | Juli 2017

^a Hoogleraar, Vakgroep Criminologie, Crime & Society (CRiS) / Penalty & Society, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: Kristel.Beyens@vub.ac.be)

In oktober 2015 had ik de gelegenheid om enkele Noorse gevangenis­sen te bezoeken in het gezelschap van de Noorse onderzoekster Berit Johnsen. In de gevangenis van Oslo (Oslo Fengsel) werd mijn aandacht getrokken door een Nederlandse stem van een televisieprogramma in een cel waarvan de deur open stond. Nieuwsgierig vroeg ik aan de gedetineerde of ik even mocht meekijken en hij verwelkomde me vriendelijk. Samen met hem keek ik naar een video waarin de gevangenis van Norgerhaven werd voorgesteld en aanbevolen als aangename plaats om je detentie door te brengen. Er werden o.a. beelden getoond van de gymzaal, waar de gedetineerden konden sporten samen met het personeel en aan gewicht­heffen mochten doen met losse gewichten (wat verboden is in de Noorse gevangenis­sen). De humane bejegening van het personeel werd uitgebreid besproken en er werden idyl­lische beelden getoond van een gevangenis met een grote groene binnenplaats met bomen. De gedetineerde bevestigde dat deze video al sinds enige tijd dagelijks en herhaaldelijk werd uitgezonden via het gevangenis TV-kanaal. Ik vernam van het personeel dat er sinds enige tijd heel wat initiatieven werden ondernomen door de gevangenis­autoriteiten om gedetineerden te overtuigen om naar Norgerhaven – of ‘Norwegianhaven’ zoals de gevangenis daar werd genoemd – te gaan. Vervolgens viel het me op dat er op verschillende plaatsen in de gevangenis posters hingen met informatie over Norgerhaven en de voordelen die deze gevangenis biedt, zoals de mogelijkheid om je eigen potje te koken, goede sportfaciliteiten, beperkte toegang tot het internet en de bibliotheek, de mogelijkheid om per week drie maal 20 minuten te skype met familie (in Noorwegen mogen gedetineerden slechts 20 minuten per week naar huis bellen) en een hogere wekelijkse toelage dan in de Noorse gevangenis­sen om aankopen te doen in de kantine. Er werd duidelijk geen enkele moeite gespaard om gedetineerden te overtuigen om vrijwillig het vliegtuig richting Nederland op te stappen....

De ervaringen met de export van de Belgische gedetineerden naar de Nederlandse Penitentiariaire Inrichting Tilburg indachtig (BEYENS & BOONE, 2013a) vroeg ik me af wat de drijfveer van de Noren was om een gelijkaardig experiment op te starten. Het intrigeerde me waarom een Scandinavisch land, waar het regime geroemd wordt om zijn humane en normaliserende aanpak en dat deel uitmaakt van het zogenaamde *Nordic of Scandinavian exceptionalism* (PRATT, 2008a; 2008b; PRATT & ERIKSSON, 2013), zijn gedetineerden naar een ander land zou exporteren.

DETENTIE VAN BUITENLANDSE GEDETINEERDEN ALS POLITIEK PROBLEEM

In tegenstelling tot België, waar de gevangenispopulatie hoge pieken bereikte toen de Nova-Belgica-overeenkomst¹ werd afgesloten, en de export van de gedetineerden naar de PI Tilburg een soort van laatste redmiddel was om de zwaarste overbevolking te lenigen op korte termijn, is de Noorse gevangenispopulatie de laatste jaren veel minder sterk gestegen. Tussen 2011 en 2015 schommelden de Noorse detentieratio's tussen 77 en 75 gedetineerden per 100.000 inwoners (KRISTOFFERSEN, 2016: 24). Het overzicht van PAKES & HOLT (2017) dat gebaseerd is op cijfers van de Raad van Europa, toont een stijging van de gevangenispopulatie van 2643 gedetineerden in 2000 tot 3551 in 2012. Sinds 2010 is de gevangenispopulatie echter redelijk stabiel, maar is er een wachtlijst, die nooit echt als problematisch werd gezien.

Toen ik in Noorwegen was werd me tijdens verschillende gesprekken duidelijk gemaakt dat de gevangenispopulatie als 'probleem' op de politieke agenda werd gezet door de rechts-conservatieve nationalistische regering die sinds 2013 aan de macht is in Noorwegen, en die samen regeert met de kleine en zelfs in stemmenaandeel gedaalde populistische, anti-immigratie 'Progress Party' (PAKES & HOLT, 2017). De wachtlijst van gedetineerden om hun straf uit te voeren en dus het capaciteitsprobleem werd gedefinieerd als een politiek probleem en het exporteren van gedetineerden naar andere landen kwam in het vizier als oplossing. Het is bekend dat de Scandinavische landen steeds meer een bifurcatiepolitiek voeren met burgerschap of lidmaatschap van de nationale samenleving als onderscheidend criterium. BARKER (2012) heeft het over de 'Janus-face' van de Scandinavische landen- die een streng (uitwijzings) beleid voeren tegenover migranten in het algemeen en punitief optreden tegenover gedetineerden met een andere nationaliteit. Het overtreden van het terugkeerverbod wordt bijvoorbeeld bestraft met een jaar gevangenisstraf. De stijging van de gevangenispopulatie wordt in groeiende mate veroorzaakt door de toenemende groep buitenlandse gedetineerden (248% stijging voor niet-Noorse gedetineerden, ten opzichte van 34% stijging van de gedetineerden met Noorse nationaliteit) (PAKES & HOLT, 2017). De groep 'undeserving' niet – Noorse gedetineerden komt bij uitstek in aanmerking om zijn straf buiten Noorwegen te laten uitzitten. Volgens de Noorse logica moeten/mogen ze geen banden met de Noorse samenleving uitbouwen tijdens hun detentie, gezien ze toch zullen uitgezet worden. Het doel van re-integratie in de Noorse samenleving komt hiermee te vervallen, wat de uitvoering van de straf buiten Noorwegen rechtvaardigt.

Nadat er eerst op een nee gestoten werd bij de Zweden, stonden de Nederlanders met open armen klaar om de Noren te ontvangen. In Nederland worden er immers nog steeds inrichtingen gesloten of zijn met sluiting bedreigd door de dalende gevangenisbevolking sinds 2005 en tegelijkertijd konden ze bogen op een succesvolle ervaring met de Belgische gedetineerden in Tilburg. De 'uitverkorene' werd de Penitentiaire Inrichting van Norgerhaven in de gemeente Veenhuizen in de noordelijke provincie Drente.

NORGERHAVEN WORDT 'NORWEGIANHAVEN'

Norgerhaven is een relatief oude inrichting, die zowel uit oud- als nieuwbouw bestaat. De gebouwen vormen samen een vierkant met in het midden een grote luchtplaats voor de gedetineerden. De luchtplaats is hét grote kenmerk en absoluut handelsmerk van Norgerhaven. Uit vorig onderzoek (BEYENS & BOONE, 2013a), waar we eveneens observaties en interviews deden in deze inrichting, viel de onderzoeker vooral de relatief grote vrijheid op die gedetineerden kregen en die samenhangt met deze grote centrale luchtplaats die alle afdelingen met elkaar

¹ Nova-Belgica is de naam van van de samenwerking tussen België en Nederland en die de bepalingen bevat omtrent de overbrenging en huisvesting van de Belgische gedetineerden in de PI Tilburg.

verbindt en die gedetineerden vrij mogen betreden. We stelden toen vast dat deze vrijheid van bewegen zeer bepalend was voor de (positieve) beleving van de detentie door gedetineerden en voor de relaties tussen personeel en gedetineerden. Het feit dat gedetineerden zich regelmatig via deze binnenplaats kunnen verplaatsen naar de arbeid, de bibliotheek en sportfaciliteiten maakt voor hen een wereld van verschil. We stelden vast dat de contacten tussen gedetineerden en personeel indertijd erg joviaal verliepen, wat werd geweten aan de combinatie van de vele dienstjaren van het personeel aldaar én het feit dat er langgestraften verbleven, waardoor beide groepen een eerder gemoedelijke modus vivendi hadden ontwikkeld. De grote vrijheid werd echter niet door iedereen in de inrichting even sterk geapprecieerd en werd ook door de onderzoekers geproblematiseerd (voor meer hierover, zie BEYENS & BOONE, 2013a). Desalniettemin kan Norgerhaven beschouwd worden als een unieke gevangenis op verschillende vlakken in Nederland.

Het overleg tussen de Noorse autoriteiten en de Nederlandse staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven over een mogelijke deal startte in september 2014 (PAKES en HOLT, 2017). Op 1 september 2015 droeg Staatssecretaris van Justitie Klaas Dijkhoff de sleutel van Norgerhaven officieel over aan de Noorse minister van Justitie, Anders Anundsen. Vanaf dan wordt de penitentiare inrichting geleid door een Noorse directie (7 personeelsleden), onder Noors recht, maar met Nederlands personeel (239 personeelsleden, waaronder penitentiare inrichtingswerkers, bewakings- en beveiligingspersoneel, een kok, sportmonitoren, een bibliothecaris, ect.) en worden er dagelijks 242 'Noorse' gedetineerden opgesloten, zijnde ongeveer 20% gedetineerden met Noorse nationaliteit. Het overgrote deel van de populatie komt uit alle werelddelen, met een overwicht aan Oost-Europese gedetineerden.

Norgerhaven wordt beschouwd als een bijhuis van de gevangenis van Ullersmo (vergelijkbaar met het feit dat Tilburg indertijd een annex van Wortel was). De gedetineerden worden vanuit alle gevangnissen uit Noorwegen overgebracht naar Ullersmø, waar ze eerst een week in transit verblijven voor ze op het vliegtuig worden gezet naar Nederland (vlieghaven Eelde). Om de twee weken is er een vlucht met 16 gedetineerden heen en 16 terug. Ze worden begeleid door 40 personeelsleden, die dubbel zo veel verdienen als normaal voor deze taak. Hoewel het welzijn van de gedetineerden tijdens de vlucht centraal staat, gaat alles gepaard met naar Noorse maatstaven hoge veiligheidsmaatregelen. Tot nog toe gingen ongeveer twee derden van de gedetineerden vrijwillig naar Nederland en een derde niet (observatienota's Berit JOHNSON, onderzoekster).

Zoals eerder opgemerkt wordt alles eraan gedaan om de gedetineerden te verleiden om de reis naar Nederland te maken en de ongemakken van het feit dat men ver van huis is te compenseren. In een informatiebrochure wordt uitgelegd dat er veel sportmogelijkheden zijn, met inclusief de mogelijkheid om sport te doen op de binnenplaats in de buitenlucht. Er worden een aantal basiscursussen in wiskunde, computer en Engels voor beginners aangeboden, wat uiteraard niet compenseert voor het gebrek aan echte opleidingen. Er worden Noorse TV-kanalen ter beschikking gesteld en gedurende 60 minuten per week kan er geskyped worden. Voor gedetineerden die geen familie in Noorwegen hebben is dat een positief punt. Een gedetineerde vertelde me dat hij hierdoor vanuit Norgerhaven gemakkelijker contacten kan onderhouden met het thuisfront dan vanuit een Noorse gevangenis. Er wordt voor gezorgd dat vanuit Norgerhaven tegen dezelfde kostprijs kan getelefoneerd worden als vanuit Noorwegen. Er is de mogelijkheid om bezoek te ontvangen gedurende een aantal dagen achtereen (wat niet mogelijk is in Noorwegen). Een aparte brochure legt uit hoe men best naar Norgerhaven reist. Er is een overeenkomst met het Best Western hotel en de prijzen voor een overnachting worden eveneens vermeld. Gedetineerden worden uiterlijk twee maanden voor het einde van hun straf terug naar Noorwegen gevlogen. Tijdens hun verblijf in Norgerhaven is er geen mogelijkheid voor penitentiair verlof of uitgangsvergunning.

ONGERUSTHEID EN PROTEST LANGS BEIDE KANTEN

Anders dan in België, waar het Nova-Belgica verdrag haast geruisloos werd afgesloten en waar, los van enkele negatieve berichten in de Belgische pers, het transport van de Belgische gedetineerden op weinig echt weerwerk stuitte, is er in Noorwegen meer commotie over de deal geweest, niet in het minst omwille van haar sterk politiek – symbolische betekenis. Tegenstanders bevinden zich vooral in het links-politieke kamp en ook binnen het gevangenisstelsel wordt het experiment met argusogen bekeken. Norgerhaven kreeg prompt bezoek van de Noorse ombudsman, met een kritisch rapport tot gevolg, waarin vooral bezorgdheid werd geuit over de taal en de communicatiemogelijkheden tussen personeel en gedetineerden en de toegang tot medische zorgen. Het negatieve rapport van de Noorse ombudsman, deed heel wat stof opwaaien, niet alleen in Noorwegen, maar ook bij het Norgerhavense personeel....

Tijdens het vragenuurtje aan staatssecretaris Dijkhoff² over Norgerhaven in de Nederlandse Kamer werd ongerustheid geuit over een mogelijke stijging van het aantal asielaanvragen en de mogelijke bijkomende kosten bij eventuele ontsnaptingen. Anderzijds waren alle politieke partijen opgetogen over de creatie van werkgelegenheid, maar men had nog liever gezien dat de gevangenis zouden gevuld worden door het wegwerken van de wachtlijsten in Nederland zelf. Staatssecretaris Dijkhoff wees erop dat er geen rechtsbeginsel is dat verbiedt aan staten om samen te werken bij de tenuitvoerlegging van straffen. Hij verdedigt het verdrag omdat Nederland en Noorwegen altijd goed hebben samengewerkt en ‘behoorlijk vergelijkbare waarden hebben’. *‘We kunnen elkaar helpen en dat is ook nog eens mooi voor de werkgelegenheid in Nederland’*, aldus de staatssecretaris (p. 91-8-1). De kostprijs voor de Noren blijft tot op heden een goed bewaard geheim. De staatssecretaris wijst erop dat het bedrag dat Noorwegen betaalt ‘kostendekkend’ is. Het heeft betrekking op de onderhouds- en instandhoudingskosten van de gevangenis, het volledige personeel, de huur en de materiële kosten. De Noorse autoriteiten organiseren en betalen bovendien zelf de vluchten van de gedetineerden van en naar Noorwegen. Het feit dat gedetineerden worden getransporteerd met het vliegtuig moet echter ook gesitueerd worden vanuit de context dat dit vandaag ook gebeurt binnen Noorwegen zelf, dat een zeer uitgestrekt land is. Gedetineerden vervoeren per vliegtuig heeft daar dus een ‘normaler’ karakter dan vanuit Belgische context bijvoorbeeld. Het vervoer op Nederlands grondgebied van de vlieghaven naar de gevangenis per bus wordt verzorgd door Nederlandse ambtenaren, maar in rekening gebracht bij Noorwegen. Er wordt eveneens op gewezen dat in de samenwerkingsovereenkomst, die uitvoering geeft aan het verdrag, is vastgelegd dat Noorwegen de kosten vergoedt voor de afhandeling van een eventueel asielverzoek in Nederland.

Verder valt in Nederland ook nog het protest op van 18 Nederlandse zeer langgestraften die hun straf uitzaten in Norgerhaven, en die een kortgeding aanspanden tegen hun overplaatsing naar een andere gevangenis. Ze hebben het pleit verloren. Maar dit bevestigt wel dat Norgerhaven een ‘populaire’ gevangenis was bij bepaalde Nederlandse gedetineerden en dat Nederland blijkbaar bereid was om een van zijn ‘kroonjuwelen’ te verkopen.

EEN BIJZONDERE VORM VAN COMPARATIEF ONDERZOEK

Het hoeft geen verwondering te wekken dat dergelijke penitentiaire deals een bijzonder interessante onderzoekssetting zijn voor gevangenisonderzoekers. In een eerdere publicatie (BEYENS & BOONE, 2013b) beschreven we hoe deze situatie, die we in het geval van Tilburg

² *Tenuitvoerlegging Noorse vonnissen in een Nederlandse Penitentiaire Inrichting*, Handelingen, Tweede Kamer der Staten-Generaal (2014-2015), nr. 91, 3 juni 2015, gepubliceerd op 23 juni 2015, 91-8-1-11

nog als uniek beschreven, aanleiding geeft tot een specifieke vorm van comparatief onderzoek. Net als in Tilburg, waar we onderzoek deden met een Belgisch – Nederlands gemengd team van gevangenisonderzoekers die goed op de hoogte waren van de detentiesituatie en gevangencultuur in eigen land, wordt de situatie in Norgerhaven momenteel ook onderzocht door een gemengd Noors – Engels – Nederlands – Belgisch team van gevangenisonderzoekers. Onder leiding van Dr. Berit JOHNSEN en Dr. Tore ROKKAN van de University College of the Norwegian Correctional Service, Prof. Alison LIEBLING, van het Prison Research Centre van de University of Cambridge, Prof. Miranda BOONE van de Universiteit van Leiden en mezelf zal een ploeg van onderzoekers zowel de beleving van het Noorse en Nederlandse personeel als van de gedetineerden onderzoeken aan de hand van de afname van de MQPL plus (Measuring the Quality of Prison Life) en de SQL plus (Staff Quality of Life). Deze bestaande meetinstrumenten, die ontwikkeld zijn door het team van Alison LIEBLING worden aangevuld met een vragenbatterij die speciaal ontwikkeld wordt om te peilen naar de beleving van de specifieke Noors – Nederlandse situatie. De afname van de vragenlijst wordt gecombineerd met een korte periode van observaties, individuele en groepsgesprekken met de verschillende groepen in de gevangenis. De eerste ronde van dataverzameling met het personeel is achter de rug. Belangrijk voor de samenstelling van de onderzoeksploeg was de kennis van het onderzoeksinstrument, ervaring met eerder onderzoek in een gelijkaardige setting, kennis van de gevangenisystemen in beide landen en van de beide landstalen die er in Norgerhaven worden gesproken.

Voor gevangenisonderzoekers is dit een fascinerende onderzoekssetting, omdat er zo vele verschillende Noorse en Nederlandse penitentiaire elementen samen komen en insiders- en outsiders views constant in interactie zijn. Net zoals Tilburg noch een Belgische, noch een Nederlandse gevangenis is, maar een unieke mix van beide systemen die op elkaar worden afgestemd, is dit hier ook het geval met de Nederlands – Noorse mix. En net zoals we in onze gesprekken in Tilburg met de Belgische gedetineerden heel wat leerden over hun positieve en negatieve ervaringen met het Belgische gevangenisstelsel, leren we in Nederland heel wat over het Noorse systeem in vergelijking met Nederland. Zonder op de onderzoeksresultaten vooruit te lopen kan gesteld worden dat het '*Nordic exceptionalism*' hier volop op zijn merites wordt getest.

ENKELE EERSTE VASTSTELLINGEN

Hoewel het onderzoek momenteel (mei 2017) nog volop aan de gang is wil ik graag reeds enkele eerste ervaringen en bedenkingen meegeven. Tijdens ons eerste bezoek in februari 2017 worden we vriendelijk verwelkomd door zowel de Noorse als de Nederlandse directieleden. Het onderzoek wordt gefinancierd door Noorwegen en we krijgen als onderzoekers alle faciliteiten om rond te kijken en te praten in alle vrijheid met personeel en gedetineerden. Het valt op dat, in tegenstelling tot de Nederlandse directie, de Noorse directieleden allen in uniform zijn en dat de vergaderruimten in het administratieve gedeelte allemaal verwijzen naar Noorse gevangenissen (Halden, Ullersmo, Bergen,...). Het wordt ons duidelijk gemaakt dat we in een Noors stukje Nederland zijn. In het kantoor van de Noorse gevangenisdirecteur Karl Hillegaard prijkt de grote symbolische sleutel van de gevangenis die overhandigd werd bij de plechtige opening.

Wanneer we weerkeren in mei 2017 om onderzoek te doen bij het personeel, wordt al het personeel tijdens de middag samen gebracht om gezamenlijk de vragenlijst in te vullen. De komst van de onderzoeksploeg was ruim vooraf aangekondigd en een maximum aantal personeel dat die dag werkt is aanwezig. Tijdens de voorstellingsronde vertel ik dat ik onderzoek heb gedaan in Tilburg. Onmiddellijk krijg ik de vraag wat er met Tilburg is gebeurd. Tilburg is ondertussen gesloten zeg ik argeloos (BEYENS & VANHOUCHE, 2017). Pas tijdens het

latere groeps gesprek en de vele individuele gesprekken zal me duidelijk worden dat dit een zwaar geladen vraag was, die op veler lippen lag en dat het antwoord erg teleurstellend was. Ik zal leren dat de angst voor een sluiting van Norgerhaven allesoverheersend is en tot een grote onzekerheid leidt bij het personeel. Het verdrag met Noorwegen is afgesloten voor drie jaar en iedereen hoopt dat het zal verlengd worden. Ik vertel dat het verdrag met België indertijd verschillende malen is verlengd.

Over het algemeen treffen we veel vriendelijke mensen aan die bereid zijn om ons te woord te staan. De meesten zijn erg positief over Norgerhaven, omschrijven het als een bijzondere gevangenis, omwille van de groene binnenplaats en de relaxte sfeer die er heerst en de collegialiteit en solidariteit tussen het personeel. Ze willen het vooral rustig houden en men vindt de Noorse gedetineerden veel gedisciplineerder en rustiger dan de Nederlandse. Relax is wellicht hét stopwoord dat ik het meeste hoorde als ik hen vroeg hoe het was om in Norgerhaven te werken. Dat het een gemengd ethnisch publiek van gedetineerden betreft blijkt voor het personeel geen enkel probleem, gezien ze dat ook reeds gewend waren bij de 'Nederlandse' gedetineerden.

De personeelsleden roemen de humane en individuele aanpak waar ze voor staan in Norgerhaven en men spreekt systematisch over 'de jongens' als men het over de gedetineerden heeft. 'We are not here to punish the prisoners, we are here to look after them so that they can serve their sentence in the best possible way', is een uitdrukking die ik verschillende malen zal optekenen. Het is duidelijk dat het Nederlandse personeel erg trots is op zijn aanpak en vindt dat ze niet zo veel van de Noren te leren hebben op dat vlak. Wanneer ik vraag naar de taal en het feit dat ze in het Engels moeten communiceren met de gedetineerden en het Noorse personeel zeggen ze dat ze zich goed uit de slag trekken. Als ik er wat dieper op in ga stel ik vast dat de communicatie weliswaar joviaal is, maar toch beperkt blijft voor heel wat personeelsleden. Vooral het schrijven in het Engels geeft aanleiding tot heel wat moeilijkheden.

Hoe meer ik praat met het Nederlandse personeel, hoe meer ik begin te begrijpen dat de huur van Norgerhaven door de Noren een heel belangrijk project is voor hen en dat ze er alles aan doen om het zo goed mogelijk te laten slagen. De praktische problemen die zich in het begin stelden zouden zich langzamerhand oplossen, de Noren en Nederlanders proberen respectvol met elkaar te leven, inclusief met de aspecten die ze minder positief vinden. Er staat heel wat voor hen op het spel en men vertelt me dat het negatieve rapport van de Noorse ombudsman en een negatief artikel in de Noorse pers ingeslagen was als een bom onder het personeel. Ze krijgen regelmatig bezoekers over de vloer en de berichtgeving over Norgerhaven wordt met argusogen gevolgd. Men is zich ervan bewust dat Noorse voor- en tegenstanders meekijken over het muurtje en dat elke negatieve vorm van berichtgeving koren op de molen kan zijn van de tegenstanders en dus een niet-verlenging van het project.

DE GEVANGENIS ALS ECONOMISCH GOED

Het personeel steekt zijn bezorgdheid over het mogelijke jobverlies en de wens van de verlenging van het project niet onder stoelen of banken. Norgerhaven maakt deel uit van een regio waar de gevangenisindustrie al heel lang dominant is en een van de belangrijkste bronnen van inkomsten. Het economische belang van Norgerhaven is veel breder dan enkel de tewerkstelling van het gevangenis personeel, gezien er nog vele andere diensten in de regio afhankelijk zijn van de gevangenisindustrie (voeding, onderhoud, ...). Een sluiting zou een ware ramp zijn, ook al omdat in bepaalde families soms meerdere leden werkzaam zijn in het gevangeniswezen. 'Ganse families worden werkloos als Norgerhaven sluit' krijg ik te horen. Norgerhaven wordt gezien als vitaal voor het noordelijke deel van Nederland. Hier woont bovendien een gemeenschap die erg gehecht is aan de regio waar ze woont, ze willen

niet weg en willen werkgelegenheid in de regio behouden. Mensen werken hier 40 jaar, en hebben een grote loyaliteit ten aanzien van hun job.

Nederland wordt geroemd als handelsnatie, als verhandelaar van detentiecapaciteit, maar ook omwille van zijn humane aanpak. De (economische) belangen zijn wederzijds. Voor de komst van de gedetineerden hebben Noren grote investeringen gedaan: er is een nieuwe container-keuken geplaatst (zonder ramen en blijkbaar erg onhandig om in te werken volgens de kok..), ze hebben betaald voor de skypestations, etc. Zij hebben er dus alle belang bij dat het experiment slaagt en kan verder gezet worden.

HANDEL IN GEVANGENISCAPACITEIT ALS VORM VAN ECONOMISCHE GLOBALISERING

We stellen vast dat nationale overheden een oplossing voor hun penitentiaire problemen niet langer alleen in eigen land zoeken door zelf gevangnissen bij te bouwen, al dan niet met de hulp van de private sector. Om aan een langdurig en soms te lang aanslepend proces van uitbreiding van gevangenis-capaciteit te ontsnappen is de verleiding om de grenzen over te steken groot geworden. PAKES & HOLT (2017) vragen zich af of we hier staan voor een nieuwe evolutie waar gedetineerden uitbesteed worden om hun straf uit te zitten in het buitenland om redenen van gedetineerden-management van de overheid. En hoe goed de ontvangende staat ook haar best doet om alles op een humane wijze te laten gebeuren, er zijn vele redenen om ons zorgen te maken over dit fenomeen van *outsourcing* van gedetineerden aan de best biedende staat. Gedetineerden worden een economisch goed en detentie wordt voorwerp van commodificatie, een product dat aangeprezen wordt en dat moet zorgen voor maatschappelijke rust en welvaart in de uitzendende en ontvangende staat.

Tijdens de gesprekken wordt er al luidop nagedacht over andere mogelijke initiatieven en wordt naar een mogelijke deal met Zwitserland verwezen (Pakes & Holt, 2017, interview met personeelslid).

Het experiment begint en wordt gelegitimeerd vanuit de idee dat slechts een bepaalde en beperkte groep van gedetineerden naar het buitenland wordt geëxporteerd om zijn straf elders uit te zitten, nl. zij die geen banden hebben met het land van veroordeling en die later zullen uitgezet worden. PAKES & HOLT (2017) wijzen erop dat een nieuwe categorie van 'transnationale gedetineerden' in de maak is, die rondgevoerd wordt tot ze het land wordt uitgezet. Met de focus op uitzetbare gedetineerden is er een nieuw '*penal – immigration detention complex*' in de maak, waar het gevaar dreigt dat de betrokkenen het onderscheid niet meer kunnen maken tussen de verschillende vormen van detentie waaraan ze onderworpen worden. En waarin verschillen de vluchten waarop ze worden gezet om het land uitgezet te worden of om van de ene gevangenis naar de andere vervoerd te worden? Deze groep gedetineerden dreigen de paria's van een gebifurceerd gevangenisstelsel te worden, waar re-integratie en contact met de familie van ondergeschikt belang worden. En zoals vaak bij nieuwe initiatieven valt het af te wachten of de kwaliteit van de detentie op een bepaald moment ook niet het onderspit zal moeten delven voor economische belangen. Hoeveel de Noren momenteel betalen aan Nederland is tot op vandaag niet duidelijk, maar wat wel zeker is, is dat het hier gaat om veel geld. Hoe lang zal men willen blijven investeren in dergelijke gedetineerden die toch het land zullen worden uitgezet? De verleiding zal groot worden om naar goedkopere alternatieven te zoeken. Wat belet een land om zijn gedetineerden te exporteren naar landen waar de omstandigheden in de gevangnissen veel minder rooskleurig zijn dan in Nederland en lageloonlanden de economie van detentie ontdekken?

Een bedenking van penologische aard is dat deze praktijken een ongekend reservoir van gevangenis-capaciteit openen, wat de druk om te zoeken naar niet-vrijheidsberovende alternatieven vermindert en de deuren wijd opent voor meer detentie.

Dit zijn fundamentele vragen die de beleving van het personeel en gedetineerden overstijgen en waar we ons als onderzoekers de volgende jaren zeker zullen moeten op focussen.

REFERENTIES

- BARKER, V. (2012). Nordic exceptionalism revisited: Explaining the paradox of a Janus-faced penal regime. *Theoretical Criminology*, 17(1), 5-25.
- BEYENS, K., & BOONE, M. (2013b). Comparatief onderzoek naar de beleving van detentie. Hoe wij „met elkaar hebben leren leven’. In C. KELK, F. KOENRAADT, & D. SIEGEL (Eds.), *Veelzijdige gedachten: Liber Amicorum prof. dr. Chrisje Brants* (Vol. 75, pp. 365-374). Den Haag: Boom Lemma.
- BEYENS, K., & VANHOUCHE, A.-S. (2017). Belgische gedetineerden in de Nederlandse Penitentiare Inrichting Tilburg. Wat kunnen we hieruit leren? *Panopticon*, 38(2), 137-141.
- BEYENS, K., BOONE, M., M.M.V. LIEFAARD, T., KOX, M., VANHOUCHE, A.-S., & VAN DER POEL, S. (2013a). *‘Zeg maar Henk tegen de chef’. Ervaringen met het Belgische detentieregime in de PI Tilburg*. Boom: Lemma Uitgevers.
- KRISTOFFERSON, R. (2016). *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2011 – 2015*. Lilleström: University College of Norwegian Correctional Service.
- PAKES, F., & HOLT, K. (2017). The Transnational Prisoner: Exploring Themes and Trends Involving a Prison Deal with the Netherlands and Norway. *British Journal of Criminology*, 57(1), 79-93.
- PRATT, J. (2008a). Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess: Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism. *British Journal of Criminology*, 48(2), 119-137.
- PRATT, J. (2008b). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess. Part II/ Does Scandinavian exceptionalism have a future? *British Journal of Criminology*, 48(3), 275-292.
- PRATT, J., & ERIKSSON, A. (2013). *Contrasts in Punishment. An explanation of Anglophone excess and Nordic exceptionalism*. London / NY: Routledge.